

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ Й ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

1. Авотинш О. Я., Бурзаниця Т. І. Проблема сценічного хвилювання та засоби його подолання.....	5
2. Анікіна Т. О., Овчаренко О. В. Місце творчої спадщини Юрія Ілленка в історії розвитку українського поетичного кіно другої половини ХХ ст.	13
3. Апостолова А. К. Особливості проблем, що стримують формування виконавського апарату піаніста.....	21
4. Борисова С. В., Литвинов О. М. Творчість композитора Анатолія Білошицького: проблеми інтерпретації (спроба феноменологічно-естетичного підходу в педагогічній площині)...	26
5. Боровий А. В. Художній світ у мистецькому образі.....	35
6. Воєводіна Л. П. Концепт музичної комунікації у творчості В. В. Меду шевського.....	41
7. Гук Л. В. Музично-сценічне мистецтво як засіб формування естетичних цінностей студентів вищих навчальних закладів.....	51
8. Дейнегіна Т. О. Руйнація та деформація нації як наслідок впливу телебачення.....	55
9. Зюзіна Т. О. Літературний твір у змісті гуманітарної культурологічної підготовки студентів.....	61
10. Йованович П. Коло в контексті баянно-аккордеонного исполнительства.....	66
11. Лабінцева Л. П. Концертний виступ: історико-музикознавчий аспект.....	76
12. Назаренко Н. В. Шлягер як феномен масової музичної культури: естетичний аспект.....	81
13. Петченко А. Ф., Фалалеєв В. І. Оркестрове виконавство на народних інструментах у музично-естетичному вихованні молоді Луганщини.....	86
14. Подлесна І. А. Інтегрований курс раннього естетичного розвитку в умовах школи естетичного виховання.....	94
15. Поклад Н. С. Проблема цілісності музичного твору на прикладі струнного квартету Ганни Ковальової.....	103
16. Протасевич И. Практические указания педагога в процессе изучения фортепианных произведений.....	110
17. Серік М. В. Специфіка роботи концертмейстера в інструментальних класах.....	121
18. Сиротіна Т. Б. Інтонаційне моделювання мелодій (до питання проблем музичного синтаксису).....	127
19. Соболєва О. М. Засоби формування раціональної постановки рук флейтиста.....	134

УДК 78.01

Н. В. Назаренко

ШЛЯГЕР ЯК ФЕНОМЕН МАСОВОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ: ЕСТЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Відмінною особливістю масової музичної культури постає те, що вона не просто є одним зі складників простору сучасних мас-медіа, а займає домінантне місце в інформаційно-комунікативних мережах і, буквально, пронизує середовище життедіяльності людини, що й примушує дослідників інтерпретувати її як явище космополітичного порядку. І цей її статус серед інших проявів масової культури зовсім не викликає оптимізму з низки причин. По-перше, продукція масової музичної культури має такі ж характеристики, як і інші артефакти цього типу культури. Її художні якості далеко не завжди відповідають критеріям традиційної художньо-естетичної цінності. По-друге, музика, з огляду на свою специфіку – засоби музичної виразності, які сприяють засвоєнню музичного змісту невербальним чином, предмету вираження – сфери людських почуттів, найбільш інтенсивно, порівняно з іншими видами мистецтва, впливає на емоційну сферу людини. Однак надмірна взаємодія з продукцією масової музики низької якості може непредбачувано відобразитися на глибинних структурах людської психіки, привести до трансформації й навіть мутації особистісних якостей людини, зокрема й естетичних структур. І третє, яке посилює попереднє. Розвиток технічної індустрії сприяє створенню сучасних музичних технологій (відео, цифрові технології, візуальні спецефекти тощо), які конструюють нові музичні мову й зміст, занурюючи людину в особливий тип віртуального світу, специфічні переживання якого ніяк не пов’язані з життєвою реальністю. Особливо гостро тенденції масової музичної культури проявляються в молодого покоління, яке є найбільш мобільним учасником соціокультурних процесів, формуючи його систему ціннісних орієнтацій. У цьому зв’язку дослідження явища шлягеру як „одиниці виміру“ масової музичної культури є актуальним.

Специфічні риси шлягеру, який концентрує характерні риси масової музичної культури, розглянуто в роботах Т. Адорно, К. Акопяна, Т. Козуб, В. Конен, В. Сирова, Т. Чередниченко та ін.

Метою статті є виявлення естетичних якостей шлягеру масової музичної культури в процесі його створення, виконання й сприйняття.

Феномен, що зараз називається шлягером, прийшов на зміну художньому канону, який колись породив класичні зразки музичного мистецтва. Художній канон, найбільш виразно втілений у релігійному мистецтві Середньовіччя, еволюціонує в мистецтві більш пізніх періодів, визначаючи собою основні жанрово-стилістичні риси художніх творів. Можна говорити про своєрідні канони, які визначають структури й

поетичних жанрів, і великої прози; можна говорити про канонічні основи поліфонії й сонатно-симфонічного циклу, що зовсім не стало перешкодою їхньому величезному естетичному розмаїттю. І це було наявне тому, що художній канон передбачав індивідуальну інтерпретацію. Глибоко зашифрований у ньому виражальний „стандарт” долався авторською унікальністю, що й сприяло породженню шедеврів мистецтва. Художній твір був саме створінням, тобто виходом з канону та його подоланням. Тому індивідуальні авторські стилі, наприклад, Й. Баха, Ф. Шопена, Р. Вагнера, Д. Шостаковича, – це галузь стилістичної свободи, яка зовсім не зводиться до суворих канонів організації музичної тканини.

Еволюціонуючи разом із соціокультурною, художній (музичний) канон на кожній стадії культурного розвитку набував відповідних характеристик. Найбільш очевидні його модифікації виявляються в умовах сучасної культури або ПОСТ-культури, за визначенням дослідників, і специфічної некласичної естетики.

Некласична естетика має свої базові принципи, які сьогодні навряд чи слід піддавати оцінним судженням. З її лексикону практично зникає поняття „мистецтво” та „твір мистецтва”, Ім на зміну приходять поняття „арт-практика” й „енвайронмент”, які означають вихід художності з ідеального образного простору в специфічно організоване предметне середовище, та „артефакт”, що буквально позначає художньо-матеріальний об'єкт, який, по суті, становить річ, основними атрибутами якої є тілесність, відчутність, можливість бути функціонально спожитою. Подібна „річ” пронизує всі первинні художні галузі незалежно від специфіки видоутворення, що призводить до зміни її самої. „Для мистецтва ПОСТ-культури, яке, до речі, уже й не називає себе, зазвичай, так, але – арт-діяльністю, арт-практиками, а свої твори – артефактами, – так ось, для цієї арт-діяльності загалом характерна принципова відмова від усіх традиційних цінностей – гносеологічних, етичних, естетичних, релігійних. Ім на зміну прийшли свідомо приземлені утилітаристські або соматичні категорії: політика, комерція, бізнес і ринок, річ і речизм, споживання, тіло й тілесність, спокуса, секс, досвід і практика, конструювання, монтаж і т.ін. На них і будуються „правила гри” сучасної арт-діяльності” [1, с. 66]. У рамках некласичної естетики й художній канон утрачає свою метафізичну глибину й перетворюється на певний тілесний стандарт.

Характерне для поп-музики явище шлягеру теж є каноном, однак, каноном у чистому й іманентному вигляді. Засоби, що залишаються до створення шлягеру, сувро вивірені й обмежені, оскільки спрямовані на відтворення певного емоційного стандарту. Шлягер є сукупність усіляких музичних та поетичних кліше. Він „становить достатньою мірою еклектичну й безлико-„космополітичну” пісню танцювального характеру, в основі якої лежить текст любовного змісту” [2]. У шлягері зазвичай відбувається вживання стійких, універсальних звукових

символів. Це найбільш поширені інтонаційні комплекси, що мають всезагальну комунікативність; метроритмічні формули найпростіших побутових жанрів – пісні, марш, танцю, які не привносять ритмічного розмаїття, а лише сприяють домінуванню жорстких метричних схем. Примітивні музичні характеристики шлягеру, зазвичай, доповнюються, в кращому випадку, банальним поетичним змістом. „Головна відміна шлягеру від „серйозної”... пісні, полягає в тому, що мелодія й вірші шлягеру повинні неухильно слідувати суверій схемі, тоді як „серйозні” пісні припускають вільну, автономну побудову форми... Стандартизація охоплює все – від цілого до деталей... Стандарт визначає не тільки різноманітні типи шлягерів..., але й їхній настрій... ніщо нове не може проникнути всередину – тільки розраховані ефекти, які слугують приправою довічній монотонні, але не порушують її й у свою чергу слідують схемі” [3, с. 29].

У поп-культурі з'являється розвинута й технічно досконала методологія виготовлення шлягеру. Перша поява шлягеру обставляється ефектно: це може бути оформлене за всіма сучасними сценічними правилами шоу, підготовлений ретельною реклами альбом або диск. Періодично проводяться огляди шлягерів, які отримали в термінології поп-культури називу „хіт-парад”. Потрапляння в хіт-парад знаменує досягнення мети – популярність і комерційний успіх. Шляери проживають яскраве, але не триває життя, ненадовго заповнюючи інформаційно-звуковий простір, а потім змінюються такими ж безлікими артефактами пісенно-танцювальної творчості.

Пара „шлягер – хіт-парад”, незважаючи на вдавану стихійність, безумовно, керується й організується. Основним механізмом досягнення популярності й комерційного успіху шлягеру є специфіка його презентації. У більшості випадків предметом презентації шлягеру є не власне музичний текст, а образ виконавця. Просування шлягеру до успіху пов’язане, насамперед, не з його музичними характеристиками, а з „іміджем” артиста, який створюється реклами та засобами масової комунікації. Це – характеристики виконання, зовнішній вигляд та манера сценічної й життєвої поведінки взагалі тощо. Так створюється феномен, який у масовій культурі визначено терміном „поп-зірка”. У поп-зірці, як і у власне шлягеру, за законами конструювання іміджу втілюються узагальнені очікування. Іншими словами, черговий кумир постає готовим „знаком”, кліше, пізнаваність якого й відповідність очікуванням приносять задоволення споживачеві поп-культури. І чим більшого розмаху досягає технічний прогрес, тим більше розгортається індустрія, яка поставляє поп-ідолів споживачам масової культури.

Вирішальною умовою популярності й комерційного успіху шлягеру є його візуалізація, яскравим прикладом якої постає відео-кліп. Кліп надає музичному продукту поп-культури ознаки, які для нього не характерні. Він перекладає специфічний музичний зміст мовними кодами інших знакових систем – видовища й предметності. Зоровий образ

відеокліпу, який би він не був абсурдний, виходить на перший план, і, таким чином, затуляє примітивний музично-поетичний текст та невдале вокальне виконання. Але власне музичний ряд – інтонаційно-ритмічний, незважаючи на свою примітивність, є традиційно організованим компонентом у кліпі й, тому має першочергове значення. Він сприяє переживанню текстового й зорового рядів і, таким чином, тримає на собі каркас цієї художньо-естетичної конструкції. Цей „єдиний твір мистецтва”, спрямований на задоволення потреб споживача, обумовлює мобільність впливів, які кожного разу заново підсумовують й узагальнюють наявні емоційні стандарти.

Синкретична технологія виготовлення відеокліпу, а також його персоніфікація в особі тієї чи іншої „зірки”, на відміну від локалізованих художніх, зокрема й музичних форм, не потребують при сприйнятті концентрації емоційних та інтелектуальних зусиль. У випадку сприйняття шлягеру, як і його презентації у відеокліпі, діалог як процес, що розгортається між артистом і реципієнтом у традиційному виконавстві, дається як готовий результат. Стандартність, стереотипність музичних характеристик шлягеру, а також абсурдність зорового ряду відео-кліпу, не потребує розпредмеченні смислу та виявлення художньо-естетичної цінності цих артефактів поп-культури. Вони відповідають очікуванням і миттєво впізнаються, як і черговий кумир, що презентує шлягер, який індустрією масової музичної культури також уніфікується й стандартизується. Отже, формується так зване шлягерне сприйняття, яке звикає перебувати в розслабленому стані, що не зобов’язує до будь-яких зусиль ні раціональної, ні емоційної сфер свідомості особистості. На це досить точно вказує представник франкфуртської школи Т. Адорно: „У fan’а, у якого потреба в їжі, що йому нав’язується, може доходити до тупої ейфорії, завдяки всій системі легкої музики виховується така пасивність, яка потім скоріш за все переноситься на його мислення й модуси його суспільної поведінки” [3, с. 34].

Надмірність у мережах масових комунікацій музичної інформації сприяє створенню специфічного типу віртуальної реальності – звукового віртуального континууму. У віртуальному світі свідомість може повноцінно функціонувати, не відволікаючись на грубі зовнішні впливи матеріального середовища. У звуковому віртуальному світі, з огляду на специфіку музики, яка найбільш спрямована у сфері підсвідомого, потужність емоціонального насичення переважає всі відомі раніше психічні реакції. Іншими словами, звукова віртуальна реальність є повноправним і повнокровним континуумом психічного буття. Її музичні впливи на свідомість особистості, які не відрізняються високими художньо-естетичними якостями, сприяють безпосередньому й непомітному входженню особистості в структури віртуальної реальності й формуванню її ціннісно-мотиваційних установок. І це є процесом далеко не „безневинним”, особливо коли він стосується молоді. Звукові стандарти масової музичної культури стихійно формують музично-

естетичну свідомість (уявлення, смаки, ідеали, потреби) молодого покоління, яка є значущим чинником у становленні системи цінностей особистості загалом.

Виявлення естетичних аспектів шлягеру є проблемою досить актуальною для педагогічної науки, оскільки вона розкриває механізми впливу індустрії сучасної масової культури на свідомість молодого покоління, зокрема її естетичної структури. Урахування цих особливостей в навчально-виховному процесі сприятиме більш ефективному формуванню ціннісного ставлення до мистецтва.

Література

- 1. Бычков В. В. XX век : предельные метаморфозы культуры /** В. В. Бычков, Л. С. Бычкова // Полигнозис. – 2000. – № 2(10). – С. 63 – 76.
- 2. Акопян К. Происхождение шлягера из духа фарса /** К. Акопян // Массовая культура и массовое искусство. „За” и „против”. – М., 2003. – С. 254 – 347.
- 3. Адорно Т. Избранное: Социология музыки /** Т. Адорно. – М. – СПб., 1998. – 445 с.

Назаренко Н. В. Шлягер як феномен масової музичної культури: естетичний аспект

У статті розглянуто естетичні аспекти шлягеру в процесі його створення та функціонування (виконання й сприйняття), який концентрує в собі особливості існування та впливу на свідомість особистості масової музичної культури.

Ключові слова: шлягер, масова музична культура, кліп, звуковий віртуальний континуум.

Назаренко Н. В. Шлягер как феномен массовой музыкальной культуры: эстетический аспект

В данной статье рассматриваются эстетические аспекты шлягера в процессе его создания и функционирования (исполнения и восприятия), который концентрирует в себе особенности существования и воздействия на сознание личности массовой музыкальной культуры.

Ключевые слова: шлягер, массовая музыкальная культура, клип, звуковой виртуальный континуум.

Nazarenko I. The Shlyagner as the phenomenon of mass musical culture: aesthetically beautiful aspect

In this article the aesthetically beautiful aspects of shlyagner are examined in the process of his creation and functioning (implementation and perception), which concentrates in itself the features of existence and influence on consciousness of personality of mass musical culture.

Key words: shlyagner, mass musical culture, clip, voice virtual kontinum.

2011 квітень № 8 (219)

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Частина II

Заснований у лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку
наукових фахових видань України
(педагогічні науки)

Постанова президії ВАК України від 14.10.09 №1-05/4

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 9 від 25 березня 2011 року)

Виходить двічі на місяць